HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a cincea)

12 decembrie 2019*

[Text îndreptat prin Ordonanța din 13 februarie 2020]

„Trimitere preliminară – Articolul 101 TFUE – Repararea prejudiciilor cauzate de o înțelegere – Dreptul la despăgubiri al persoanelor care nu sunt furnizori sau cumpărători pe piața afectată de înțelegere – Prejudicii suferite de un organism public care a acordat împrumuturi în condiții avantajoase pentru achiziționarea de bunuri care fac obiectul înțelegerii”

În cauza C-435/18,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Oberster Gerichtshof (Curtea Supremă, Austria), prin decizia din 17 mai 2018, primită de Curte la 29 iunie 2018, în procedura

Otis GmbH,

Schindler Liegenschaftsverwaltung GmbH,

Schindler Aufzüge und Fahrtreppen GmbH,

Kone AG și

ThyssenKrupp Aufzüge GmbH

împotriva

Land Oberösterreich și alții,

CURTEA (Camera a cincea),

compusă din domnul E. Regan, președinte de cameră, și domnii I. Jarukaitis (raportor), E. Juhász, M. Ilešič și C. Lycourgos, judecători,

avocat general: doamna J. Kokott,

grefier: domnul D. Dittert, șef de unitate,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 16 mai 2019,

* Limba de procedură: germana.

luând în considerare observațiile prezentate:

– pentru Otis GmbH, de A. Ablasser-Neuhuber și de F. Neumayr, Rechtsanwälte;

– pentru Schindler Liegenschaftsverwaltung GmbH și Schindler Aufzüge und Fahrtreppen GmbH, de A. Traugott și de A. Lukaschek, Rechtsanwälte;

– pentru Kone AG, de H. Wollmann, Rechtsanwalt;

– pentru ThyssenKrupp Aufzüge GmbH, de T. Kustor și de A. Reidlinger, Rechtsanwälte;

– [astfel cum a fost îndreptat prin Ordonanța din 13 februarie 2020] pentru Land Oberösterreich, de I. Innerhofer și de R. Hoffer, Rechtsanwälte, precum și de S. Hinterdorfer, Rechtsanwaltsanwärter;

– pentru guvernul austriac, de F. Koppensteiner și de V. Strasser, în calitate de agenți;

– pentru guvernul italian, de G. Palmieri, în calitate de agent, asistată de C. Colelli, avvocato dello Stato;

– pentru Comisia Europeană, de B. Ernst și de G. Meessen, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 29 iulie 2019,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 101 TFUE.

2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între Otis GmbH, Schindler Liegenschaftsverwaltung GmbH și Schindler Aufzüge und Fahrtreppen GmbH (aceste ultime două societăți denumite împreună în continuare „Schindler”), Kone AG și ThyssenKrupp Aufzüge GmbH (denumită în continuare „ThyssenKrupp”), pe de o parte, și Land Oberösterreich (landul Austria Superioară), precum și alte paisprezece entități, pe de altă parte, în legătură cu cererea formulată de acestea din urmă prin care se solicită obligarea acestor cinci societăți la plata unor despăgubiri pentru prejudiciul pe care l-ar fi suferit ca urmare a unei înțelegeri între acestea, cu încălcarea în special a articolului 101 TFUE.

Dreptul austriac

3 Articolul 1295 alineatul 1 din Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (Codul civil general, denumit în continuare „ABGB”) prevede:

„Orice persoană are dreptul să solicite repararea unui prejudiciu celui care i l-a cauzat din culpa sa; prejudiciul poate fi cauzat prin încălcarea unei obligații contractuale sau poate să nu aibă legătură cu un contract.”

4 În conformitate cu articolul 1311 a doua teză din ABGB, răspunde de prejudiciul cauzat cel care a „încălcat o lege care are ca obiect prevenirea prejudiciilor fortuite”.

Litigiul principal și întrebarea preliminară

5 La data de 21 februarie 2007, Comisia Europeană a aplicat mai multor întreprinderi o amendă în cuantum total de 992 milioane de euro pentru participarea acestora, începând cel puțin din anii ’80, la înțelegeri privind instalarea și întreținerea de ascensoare și scări rulante în Belgia, Germania, Luxemburg și Țările de Jos. Mai multe entități din grupurile de societăți de care aparțin Otis, Schindler, Kone și ThyssenKrupp făceau parte din aceste întreprinderi.

6 Prin hotărârea din 8 octombrie 2008, Oberster Gerichtshof (Curtea Supremă, Austria), acționând în calitate de instanță de apel în materia dreptului înțelegerilor, a confirmat ordonanța pronunțată de Kartellgericht (Tribunalul pentru concurență, Austria) la 14 decembrie 2007 prin care au fost aplicate amenzi societăților Otis, Schindler și Kone, precum și altor două societăți ca urmare a comportamentului lor anticoncurențial în Austria. Însă ThyssenKrupp, deși a participat împreună cu toate aceste societăți la această înțelegere pe piața austriacă (denumită în continuare „înțelegerea în cauză”), a ales să depună mărturie și a beneficiat, în acest temei, de programul de clemență prevăzut de dreptul austriac.

7 Înțelegerea în cauză avea ca scop în special să garanteze întreprinderii favorizate un preț mai mare decât prețul pe care aceasta l-ar fi putut practica în condiții normale de concurență. Au fost denaturate libera concurență, precum și evoluția prețurilor în raport cu cea care ar fi existat în lipsa unei înțelegeri.

8 Printr-o acțiune introdusă pe rolul Handelsgericht Wien (Tribunalul Comercial din Viena, Austria) la 2 februarie 2010, Land Oberösterreich și alte paisprezece entități au solicitat ca Otis, Schindler, Kone și ThyssenKrupp să fie obligate să le despăgubească pentru prejudiciul care le-ar fi fost cauzat de înțelegerea în cauză. Spre deosebire de celelalte paisprezece entități, Land Oberösterreich nu pretindea totuși că a suferit un prejudiciu în calitate de cumpărător, direct sau indirect, al produselor vizate de înțelegerea în cauză, ci în calitatea sa de organism public care acordă subvenții.

9 În susținerea cererii sale, Land Oberösterreich a arătat că, în cadrul bugetului alocat pentru promovarea construirii de locuințe, în perioada de referință pentru înțelegerea în cauză, acesta a acordat unui număr mare de persoane, în temeiul dispozițiilor legale de subvenționare a construcției de locuințe, în special împrumuturi subvenționate destinate finanțării proiectelor de construcții, reprezentând valoarea unui anumit procentaj din costurile totale de construcție. Beneficiarii acestor împrumuturi aveau astfel posibilitatea de a obține finanțare în condiții mai avantajoase datorită ratei dobânzii practicate, mai mică decât dobânda uzuală de pe piață. Land Oberösterreich a susținut în esență că costurile legate de instalarea de ascensoare, incluse în costurile de construcție globale plătite de beneficiarii menționați, erau mai ridicate ca urmare a înțelegerii în cauză. Aceasta ar fi avut drept consecință faptul că a constrâns această entitate să împrumute sume mai ridicate. Dacă înțelegerea în cauză nu ar fi existat, Land Oberösterreich ar fi acordat cu împrumut sume mai scăzute și ar fi putut investi diferența la rata medie a dobânzii aplicabile obligațiunilor federale de stat.

10 Pe baza acestor motive, Land Oberösterreich a solicitat obligarea societăților Otis, Schindler, Kone și ThyssenKrupp la plata unei sume care să corespundă în mod specific aceastei pierderi de dobânzi, majorată cu dobânzi.

11 Prin hotărârea din 21 septembrie 2016, Handelsgericht Wien (Tribunalul Comercial din Viena) a respins cererea formulată de Land Oberösterreich. Potrivit acestei instanțe, landul nu este un operator activ pe piața ascensoarelor și a scărilor rulante și a suferit, așadar, un simplu prejudiciu indirect care nu poate da naștere, ca atare, unei despăgubiri.

12 Instanța de apel, Oberlandesgericht Wien (Tribunalul Regional Superior din Viena, Austria), a anulat această decizie prin ordonanța din 27 aprilie 2017 și a trimis cauza spre rejudecare la instanța de prim grad de jurisdicție. Instanța de apel a considerat că interzicerea înțelegerilor anticoncurențiale are de

asemenea rolul de a proteja interesele financiare ale celor care trebuie să suporte costurile suplimentare survenite ca urmare a denaturării condițiilor de pe piață. Printre aceștia, s-ar număra și organismele de drept public precum Land Oberösterreich care fac într-o mare măsură posibilă executarea de proiecte de construcție prin acordarea de subvenții într-un cadru instituționalizat. Asemenea organisme ar sta astfel la originea unei părți deloc neglijabile a cererii actuale pe piața ascensoarelor și a scărilor rulante pe care cele cinci societăți în cauză în acțiunea principală au putut să își vândă prestațiile la prețuri mai ridicate ca urmare a înțelegerii în cauză.

13 Otis, Schindler, Kone și ThyssenKrupp au sesizat instanța de trimitere, Oberster Gerichtshof (Curtea Supremă) cu o acțiune împotriva acestei ordonanțe pronunțate de Oberlandesgericht Wien (Tribunalul Regional Superior din Viena).

14 Instanța de trimitere arată că, potrivit criteriilor aplicabile în dreptul austriac, nu există o legătură suficientă între prejudiciul invocat de Land Oberösterreich și scopul interdicției privind acordurile anticoncurențiale care este acela de a menține concurența pe piața afectată de înțelegerea în cauză.

15 Această instanță arată în această privință că, în dreptul austriac, daunele pur patrimoniale, care constau în atingeri aduse patrimoniului persoanei vătămate survenite fără să se aducă atingere unui bun sau unei valori protejate prin lege, nu beneficiază, în afara unui raport contractual, de o protecție absolută. Asemenea atingeri aduse patrimoniului nu pot fi despăgubite decât atunci când caracterul ilicit al comportamentului prejudiciabil decurge din ordinea juridică, în special în cazul încălcării unor norme de protecție, astfel de norme reprezentând interdicții abstracte destinate protejării unei categorii de persoane împotriva atingerii aduse bunurilor sau valorilor protejate prin lege. Într-un astfel de caz, angajarea răspunderii depinde de producerea unui prejudiciu pe care norma încălcată urmărea să îl împiedice. Autorul prejudiciului va răspunde numai pentru prejudiciile materializate printr-o producere a riscului în privința căruia este anticipat sau interzis un anumit comportament. Un prejudiciu nu conferă dreptul la despăgubire în cazul în care se produce ca urmare a unui efect colateral apărut în sfera de interese care nu este protejată de interdicția enunțată în norma de protecție care a fost încălcată.

16 Instanța de trimitere observă de asemenea că, potrivit jurisprudenței Curții, articolul 101 TFUE urmărește să asigure menținerea unei concurențe efective și nedenaturate pe piața internă și, în acest mod, prețuri stabilite potrivit regulilor liberei concurențe. Astfel, în opinia sa, domeniul de protecție *ratione personae* al interdicției privind înțelegerile anticoncurențiale vizează toți furnizorii și cumpărătorii care își desfășoară activitatea pe piețele afectate din punct de vedere material și geografic de o înțelegere. În schimb, aceasta consideră că organismele de drept public care permit, prin subvenții, anumitor grupuri de cumpărători să achiziționeze mai ușor produsul care face obiectul înțelegerii nu sunt operatori direcți pe piață, chiar dacă o parte semnificativă a activității acestei piețe este posibilă doar prin efectul acestor subvenții. Or, un astfel de prejudiciu nu ar avea o legătură suficientă cu scopul interdicției privind acordurile anticoncurențiale care urmărește menținerea concurenței pe piața afectată de înțelegere.

17 Cu toate acestea, instanța de trimitere observă că, deși jurisprudența Curții prevede, printre altele, că orice persoană are dreptul să solicite repararea prejudiciului cauzat printr-un contract sau printr-un comportament care poate restrânge sau denatura concurența, este necesară o legătură de cauzalitate între prejudiciu și comportamentul anticoncurențial. În plus, stabilirea modalităților de exercitare a acestui drept, inclusiv a modalităților de aplicare a noțiunii de „legătură de cauzalitate”, ar reveni statelor membre în temeiul principiilor echivalenței și efectivității. Prin urmare, ar trebui să se evite ca legislația națională să facă practic imposibilă sau excesiv de dificilă exercitarea drepturilor conferite de ordinea juridică a Uniunii.

18 În plus, această instanță arată că, având în vedere împrejurările de fapt din cauza principală, problema pe care aceasta o ridică ar fi dacă principiul potrivit căruia oricine poate acționa împotriva unui membru al unei înțelegeri pentru repararea prejudiciului său este valabil și pentru persoane, pe de o

parte, care, chiar dacă au o importanță esențială pentru funcționarea pieței în cauză, nu intervin pe piață în calitate de furnizor sau de cumpărător și, pe de altă parte, al căror prejudiciu nu este decât rezultanta prejudiciului suferit de un terț afectat în mod direct.

19 În aceste condiții, Oberster Gerichtshof (Curtea Supremă) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarea întrebare preliminară:

„Pentru a produce efecte depline, iar interdicția prevăzută să aibă efectul util scontat, articolul 85 TCE, articolul 81 CE, respectiv articolul 101 TFUE trebuie interpretate în sensul că și persoanele care nu sunt furnizori sau cumpărători nici pe piața relevantă a produsului și nici pe piața geografică relevantă afectată de înțelegere, dar acordă, în limitele legii, în condiții avantajoase, împrumuturi subvenționate cumpărătorilor produselor oferite pe această piață trebuie să poată solicita daune-interese participanților la o înțelegere ca urmare a prejudiciului cauzat de acordarea unor împrumuturi mai mari, calculate ca procentaj din costurile produsului, și implicit ca urmare a faptului că, în lipsa înțelegerii, persoanele în discuție ar fi putut investi sumele respective în mod profitabil?”

Cu privire la întrebarea preliminară

20 Prin intermediul întrebării formulate, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 101 TFUE trebuie interpretat în sensul că persoanele care nu acționează nici în calitate de furnizori, nici în calitate de cumpărători pe piața afectată de o înțelegere, dar care au acordat subvenții, sub formă de împrumuturi subvenționate, cumpărătorilor produselor oferite pe această piață pot solicita despăgubiri întreprinderilor participante la această înțelegere pentru prejudiciul suferit din cauza faptului că, valoarea acestor subvenții fiind mai mare decât ar fi fost în lipsa respectivei înțelegeri, aceste persoane nu au putut utiliza această diferență în alte scopuri mai profitabile.

21 În această privință, trebuie amintit că articolul 101 alineatul (1) TFUE produce efecte directe în relațiile dintre particulari și conferă justițiabililor drepturi pe care instanțele naționale trebuie să le protejeze (Hotărârea din 20 septembrie 2001, Courage și Crehan, C-453/99, EU:C:2001:465, punctul 23, și Hotărârea din 14 martie 2019, Skanska Industrial Solutions și alții, C-724/17, EU:C:2019:204, punctul 24 și jurisprudența citată).

22 Deplina eficacitate a articolului 101 TFUE și în special efectul util al interdicției prevăzute la alineatul său (1) ar fi puse în discuție dacă repararea prejudiciului nu ar putea fi solicitată de orice persoană căreia i-ar fi fost cauzat printr-un contract sau printr-un comportament care poate restrânge sau denatura concurența (Hotărârea din 20 septembrie 2001, Courage și Crehan, C-453/99, EU:C:2001:465, punctul 26, și Hotărârea din 14 martie 2019, Skanska Industrial Solutions și alții, C-724/17, EU:C:2019:204, punctul 25 și jurisprudența citată).

23 Astfel orice particular poate pretinde despăgubiri pentru prejudiciile suferite atunci când există un raport de cauzalitate între acest prejudiciu și o înțelegere sau o practică interzisă de articolul 101 TFUE (Hotărârea din 13 iulie 2006, Manfredi și alții, C-295/04-C-298/04, EU:C:2006:461, punctul 61, și Hotărârea din 14 martie 2019, Skanska Industrial Solutions și alții, C-724/17, EU:C:2019:204, punctul 26 și jurisprudența citată).

24 Astfel, dreptul oricărei persoane de a solicita repararea unui asemenea prejudiciu consolidează aplicabilitatea normelor Uniunii în materie de concurență și este de natură să descurajeze acordurile sau practicile, adesea disimulate, care sunt susceptibile să restrângă sau să denatureze concurența, contribuind pe această cale la menținerea unei concurențe reale în Uniunea Europeană (Hotărârea din 5 iunie 2014, Kone și alții, C-557/12, EU:C:2014:1317, punctul 23 și jurisprudența citată).

25 În această privință și în special în domeniul dreptului concurenței, normele naționale privind modalitățile de exercitare a dreptului de a solicita repararea prejudiciului care rezultă dintr-o înțelegere sau dintr-o practică interzisă de articolul 101 TFUE nu trebuie să aducă atingere aplicării efective a acestei dispoziții (a se vedea în acest sens Hotărârea din 5 iunie 2014, Kone și alții, C-557/12, EU:C:2014:1317, punctul 26 și jurisprudența citată).

26 Prin urmare, dreptul statelor membre trebuie să țină cont în special de obiectivul urmărit de articolul 101 TFUE, care vizează să asigure menținerea unei concurențe efective și nedenaturate pe piața internă și, în acest mod, prețuri stabilite potrivit regulilor liberei concurențe. Pentru a asigura tocmai această efectivitate a dreptului Uniunii, Curtea a statuat, după cum s-a amintit la punctul 23 din prezenta hotărâre, că normele naționale trebuie să recunoască oricărei persoane dreptul de a solicita repararea prejudiciului suferit (a se vedea în acest sens Hotărârea din 5 iunie 2014, Kone și alții, C-557/12, EU:C:2014:1317, punctul 32 și jurisprudența citată).

27 Trebuie subliniat de asemenea că, astfel cum a arătat în esență și doamna avocată generală la punctul 78 din concluziile sale, atât garantarea eficacității depline și a efectului util al articolului 101 TFUE, cât și protecția eficientă împotriva consecințelor negative ale unei încălcări a prevederilor din dreptul concurenței ar fi grav compromise dacă posibilitatea de a solicita repararea prejudiciului cauzat de o înțelegere ar fi oferită doar furnizorilor și cumpărătorilor de pe piața afectată de înțelegere. Astfel, aceasta ar priva de la bun început și în mod sistematic potențialele persoane vătămate de posibilitatea de a solicita despăgubiri.

28 În cauza principală, Land Oberösterreich pretinde că a suferit un prejudiciu în calitate nu de cumpărător al produselor vizate de înțelegerea în cauză, ci în calitatea sa de organism public care acordă subvenții. Astfel, acesta acordă unor terți împrumuturi preferențiale cu o rată a dobânzii mai redusă decât rata dobânzii de pe piață. Dat fiind că valoarea împrumuturilor este legată de costurile de construcție, Land Oberösterreich consideră că a suferit un prejudiciu din moment ce valoarea împrumuturilor – și, pe cale de consecință, cuantumul ajutorului financiar pe care l-a acordat la o rată preferențială a dobânzii – a fost mai ridicată decât cea care ar fi fost acordată în lipsa unei înțelegeri.

29 Cu toate acestea, reclamantele din acțiunea principală contestă în esență dreptul Land Oberösterreich de a solicita despăgubiri pentru prejudiciul pe care consideră că l-a suferit, pentru motivul că prejudiciul nu are o legătură suficientă cu scopul protecției urmărit de articolul 101 TFUE și, prin urmare, nu determină repararea lui.

30 Totuși, astfel cum reiese din cuprinsul punctelor 22-25, 26 și 27 din prezenta hotărâre, orice prejudiciu care are o legătură de cauzalitate cu o încălcare a articolului 101 TFUE trebuie să fie de natură să determine repararea prejudiciului în vederea asigurării aplicării efective a articolului 101 TFUE și a menținerii efectului util al acestei dispoziții.

31 Întrucât există riscul ca participanții la o înțelegere să nu fie obligați să repare toate daunele pe care le-ar fi putut cauza, nu este necesar în această privință, astfel cum a observat în esență doamna avocată generală la punctul 84 din concluziile prezentate, ca prejudiciul suferit de persoana în cauză să aibă și o legătură specifică cu „scopul protecției” urmărit de articolul 101 TFUE.

32 În consecință, persoanele care nu sunt nici furnizori și nici cumpărători pe piața afectată de înțelegere trebuie să poată solicita despăgubiri pentru prejudiciul rezultând din faptul că au trebuit să acorde, din cauza acestei înțelegeri, subvenții mai importante decât dacă înțelegerea menționată nu ar fi existat și că nu au putut, prin urmare, să investească această diferență într-un mod mai lucrativ.

33 Revine însă instanței de trimitere sarcina de a stabili dacă, în speță, Land Oberösterreich a suferit în mod concret un astfel de prejudiciu, verificând în special dacă această autoritate dispunea sau nu de posibilitatea de a efectua plasamente mai lucrative și, în cazul unui răspuns afirmativ, dacă această autoritate prezintă dovezile necesare privind existența unei legături de cauzalitate între acest prejudiciu și înțelegerea în cauză.

34 Având în vedere toate considerațiile precedente, este necesar să se răspundă la întrebarea adresată că articolul 101 TFUE trebuie interpretat în sensul că persoanele care nu acționează în calitate de furnizori sau de cumpărători pe piața afectată de o înțelegere, dar care au acordat subvenții sub forma unor împrumuturi preferențiale cumpărătorilor produselor oferite pe această piață, pot solicita despăgubiri întreprinderilor participante la această înțelegere pentru prejudiciul suferit din cauza faptului că, valoarea acestor subvenții fiind mai mare decât ar fi fost în lipsa respectivei înțelegeri, aceste persoane nu au putut utiliza această diferență în alte scopuri mai profitabile.

Cu privire la cheltuielile de judecată

35 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a cincea) declară:

Articolul 101 TFUE trebuie interpretat în sensul că persoanele care nu acționează în calitate de furnizori sau de cumpărători pe piața afectată de o înțelegere, dar care au acordat subvenții sub forma unor împrumuturi preferențiale cumpărătorilor produselor oferite pe această piață, pot solicita despăgubiri întreprinderilor participante la această înțelegere pentru prejudiciul suferit din cauza faptului că, valoarea acestor subvenții fiind mai mare decât ar fi fost în lipsa respectivei înțelegeri, aceste persoane nu au putut utiliza această diferență în alte scopuri mai profitabile.

Semnături